ÎN LEGĂTURĂ CU TERMINOLOGIA TEHNICĂ ŞI ŞTIINŢIFICĂ ÎN STANDARDELE DE STAT

DE

Ing. I. MILETINEANU

DIRECTORUL STANDARDIZĂRII

În numărul 6 al revistei «Limba romînă» a apărut articolul prof. Al. Graur «Unele probleme ale vocabularelor profesionale» în care, printre altele, este criticată terminologia tehnică folosită în standarde, precum şi, în general, atitudinea Comisiei de standardizare în problema terminologiei.

Fără a intra în polemică cu autorul articolului şi privind oricînd o critică constructivă ca un ajutor în munca noastră, socotim necesar să facem o serie de precizări şi puneri la punct în legătură cu cele cuprinse în articolul sus menţionat. Deoarece unele din afirmaţiile prof. Al. Graur par a fi datorite unei cunoaşteri incomplete a felului în care se desfăşoară procesul de elaborare a standardelor, vom începe prin a da cîteva lămuriri în această privinţă.

Acţiunea de standardizare socialistă a început la noi în ţară în anul 1949. Comisia de standardizare s-a găsit chiar de la început în faţa unor probleme grele de terminologie tehnică şi ştiinţifică, deoarece regimul burghezo-moşieresc a lăsat ca moştenire o terminologie tehnică insuficientă şi haotică, formată prin împrumuturi nesistematice şi forţate din limbi străine.

Or, standardele, care sînt obligatorii, avînd caracter de lege, se adresează nu numai specialiştilor şi tehnicienilor cu cultură tehnică superioară, ci şi maselor largi de muncitori care trebuie să le aplice în producţie. De aceea ele trebuie să aibă o terminologie corectă, unificată pe ramuri, uşor de înţeles şi fără posibilităţi de interpretare care ar putea conduce la o aplicare greşită.

Pentru atingerea acestui scop s-a ales o metodă de muncă corespunzătoare, şi anume aceea a unor anchete largi printre factorii interesaţi, consa-

BDD-A10232 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:02 UTC)

crată apoi prin procedura legală de elaborare a standardelor, întocmită după modelul standardizării sovietice.

Aceste anchete se desfăşoară în mai multe etape, începînd cu discutarea unor redactări preliminare, în colectivele uzinelor şi ale instituţiilor interesate; urmează o examinare a proiectului de standard, la ministerul sau instituţia ştiinţifică tutelară; după care, proiectul se examinează de către organele de specialitate ale Comisiei de standardizare şi după aceasta este supus aprobării, în şedinţă publică, în prezenţa principalilor factori interesaţi. În cursul etapelor arătate mai sus, proiectul de standard ajunge să primească contribuţia mai multor sute de cunoscători ai domeniului tehnic respectiv; standardul este astfel rodul unei munci colective.

În ceea ce priveşte terminologia, printre factorii interesaţi, chemaţi să contribuie la elaborarea standardelor, figurează şi Institutul de lingvistică al Academiei R.P.R., unele standarde de terminologie fiind chiar elaborate în întregime de institutele ştiinţifice ale Academiei R.P.R., bineînţeles tot cu respectarea procedurii de anchetă în domeniul respectiv.

La stabilirea terminologiei tehnice şi ştiinţifice, Standardizarea s-a călăuzit de următoarele principii:

1. Utilizarea sinonimelor să fie cît mai limitată. Pe linia articolului acad. A. M. Terpigorev,[1] s-a urmărit ca fiecare termen să exprime o singură noţiune, în cadrul aceleiaşi discipline sau specialităţi.

2. Termenul tehnic să se încadreze într-un sistem de termeni, făcîndu-se în acest scop o clasificare completă a noţiunilor şi a termenilor din domeniul respectiv.

Aceste două principii au fost respectate, atît în cele circa 40 standarde speciale de terminologie, cît şi în cele peste 4000 standarde, în care au intervenit probleme de terminologie ridicate de necesitatea exprimării exacte a noţiunilor tratate.

În ce priveşte limitarea utilizării sinonimelor dăm următoarele exemple:

Termeni sinonimi	Termen unic ales
arc, resort	arc
bulumac, bulamac, şarampoi, stîlp de gard	bulumac
rigle, cuşaci, morali	rigle
şurub, bulon	şurub
şipci, lanteţi, laţi, leaţuri, leţuri	şipci
scară, scală	scară
viteză, iuţeală	viteză

[1] Acad. A. M. Terpigorev, Reglementarea terminologiei tehnice, în «Voprosî iazîkoznaniia» nr. 1 1953.

BDD-A10232 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:02 UTC)

În privința refacerii sistematice a terminologiei unui întreg domeniu, devenită necesară în urma clasificării tuturor noțiunilor din domeniul respectiv, citām următorul exemplu:

Înainte de intervenția Standardizării, uleiurile minerale aveau tot felul de denumiri, care de care mai fanteziste, fără ca să dea consumatorului nici un fel de indicație asupra întrebuințării.

Ce putea ști un consumator despre însușirile de ungere ale uleiurilor, citind denumirile:

Gargoyl D T E Extra Heavy
Gargoyl Velocite Oil E
Peboil
Revoil
Viscolite L M

Se vede clar că denumirile de mai sus introduceau în terminologia tehnică o serie de cuvinte străine inutile, fără nici o bază științifică, astfel încît din citirea lor nu se putea trage nici o concluzie asupra calității uleiului.

Comisia de standardizare luînd în studiu în anul 1949 primele standarde referitoare la uleiuri, a găsit că este necesar ca, în primul rînd, să se facă o clasificare completă a acestora, pe criterii științifice. Pe această bază să se elaboreze un nomenclator în care să se fixeze noi denumiri pentru uleiuri, menite să dea indicații precise asupra utilizării și a proprietăților lor de ungere.

Principiile de alcătuire a noilor denumiri au fost supuse anchetei publice în nr. 11/1949 al Buletinului de standardizare și, ca urmare a răspunsurilor primite și a discuțiilor purtate ulterior, a fost aprobat un standard special de terminologie, privind acest domeniu (STAS 871—49).

Noile denumiri adoptate cuprind termeni ca:

Ulei de cilindru
Ulei de transformator
Ulei de turbină

★

Printre problemele de terminologie, cele referitoare la neologisme au format o preocupare permanentă a Comisiei de standardizare.

Soluțiile la care s-a ajuns în colectivele de elaborare, în privința neologismelor, pot fi clasificate în patru categorii principale, pe care le arătăm în cele ce urmează, însoțite fiecare de cîteva exemple cunoscute de toți cei care au participat la lucrările de elaborare a standardelor.

BDD-A10232 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:02 UTC)

Alegerea unui cuvînt romînesc existent, în locul cuvintelor inutile de origine străină.

Cuvînt romînesc	Cuvîntul de origine străină înlocuit	Domeniul
alb de zinc	ţincvais (Zinkweiss)	chimie
arc	resort	metalurgie
aşchie	şpan (Span)	metalurgie
burlan	tubing	industria petroliferă
încleiere	ancolare	industria textilă
întinzător	tendor	metalurgie
întreruptor	şaltăr (Schalter)	electrotehnică
lambă şi uluc	nut şi feder	tîmplărie
lucru mecanic	travaliu	mecanică teoretică
pîrghie	heblu	electrotehnică
plită	reşou (rechaud)	»
pornire	demaraj	metalurgie
plutitor	floter (flotteur)	»
prăjină	ştangă	electrotehnică şi ind. petrolieră
răsucire	torsiune	rezistenţa materialelor
stingător	extinctor	metalurgie
ungător	gresor	»
ţeavă	şpul (Spule)	industria textilă

Adoptarea unui termen tehnic nou, compus din mai multe cuvinte romîneşti, în locul termenului străin inutil.

Termen tehnic compus din cuvinte romîneşti	Termenul străin înlocuit	Domeniul
arbore cotit	vilbrochen (vilbrequin)	construcţia de maşini
bandă izolatoare	izolirband (Isolierband)	electrotehnică
bare pentru sîrme	wirebars	metalurgie
ciocan pentru lipit	letcon (Lötkolben)	»
calibru vergea	ştichmas (Stichmass)	»
cuie cu cap cilindric	vagnere (cuie Wagner)	industria de încălţăminte
încălţăminte cusută pe ramă	sistem gudir (Goodyear)	»
încălţăminte cusută în branţ	sistem machei (Mac Key)	» »
inele de siguranţă	grovere (inele grower)	metalurgie
indicator piroscopic	con Seger	ceramică
maşină de găurit	bormaşină (Bohrmaschine)	construcţia de maşini
opritor cu arc	şnapăr (Schnapper)	tîmplărie
şuruburi pentru lemn	holţşuruburi (Holzschrauben)	»
răzuitor de parafină	godevil	industria petrolieră
ungător cu bilă	tecalemit	construcţia de maşini
ungător cu pîlnie	ştaufăr (Stauferbühse)	»

BDD-A10232 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:02 UTC)

Păstrarea termenilor de origine străină, uşor de pronunţat şi introduşi în limba romînă

Termen	Domeniul
anvelopă	industria cauciucului
bizeţi	confecţii de îmbrăcăminte
bombeu	» » încălţăminte
branţ	» » încălţăminte
bucşă	metalurgie
canafas	industria textilă
cant	tîmplărie
cvadrat	poligrafie
chiolbaş	industria petrolieră
cron	sticle optice
foraibăr	metalurgie
furnir	tîmplărie
grund	vopsitorie
geamblac	metalurgie
glenc	industria de încălţăminte
jalon	măsuri şi aparate de măsurat
miră	măsuri şi aparate de măsurat
placaj	tîmplărie
placheu	confecţii de încălţăminte
şaibă	metalurgie
şubler	măsuri şi aparate de măsurat
ştaif	confecţii de încălţăminte
şliţ	confecţii de îmbrăcăminte
şnaluri	confecţii de îmbrăcăminte

Alegerea dintre mai mulţi termeni de origine străină în circulaţie, a celui mai apropiat de spiritul limbii romîne şi mai uşor de pronunţat

Termen ales	Termen părăsit	Domeniul
cornier	vinclu	metalurgie
filet	ghivent, ghevind, ghivint	»
în consolă	cantilever	»
lagăr	palier	»
tarod	ghevindbor (Gewindebohrer)	»

Cele de mai sus reprezintă, după părerea noastră, exemple pozitive din contribuţia Standardizării la rezolvarea problemei neologismelor în terminologia tehnică.

Trebuie să recunoaştem, însă, că Standardizarea a comis şi greşeli în această privinţă.

BDD-A10232 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:02 UTC)

Au fost lăsați neschimbați numeroşi termeni străini ca: *Rundstuhl*, *Kettenraschel*, *Überdeck*, *triplock* (în industria textilă) *White-spirit* (în industria petrolieră).

Pe de altă parte credem că uneori s-au făcut şi înlocuiri nejuste sau inutile. De exemplu:

Unii dintre termenii adoptați sînt prea lungi şi greoi ca: termenul *tuburi izolante de protecție*, *etanşe* care înlocuieşte termenul străin *tub panțăr* este greoi; ar fi fost poate mai bun termenul *tub blindat*.

Introducerea termenului nou creat *cui spintecat*, în locul termenului vechi *şplint* — existent în limbă şi uşor de pronunțat — este o altă greşeală care urmează să fie îndreptată.

S-a înlocuit prin *pahar cilindric*, termenul *pahar Berzelius*, denumit astfel după numele unui savant suedez şi cunoscut sub această denumire în toate laboratoarele de chimie; s-a înlocuit de asemenea *pahar Erlenmeyer* cu *pahar conic*.

Aceste greşeli, precum şi altele care ne vor fi semnalate, vor fi luate în discuție şi îndreptate cu ocazia revizuirii standardelor în care figurează termenii respectivi. Tot sub aspectul greşelilor, vom examina în continuare exemplele citate în articolul menționat, din « Limba romînă », ca greşeli ale Standardizării.

Autorul articolului afirmă că « un profan rămîne încremenit în fața valului de cuvinte apusene inutile introduse în ultimii ani în standardizare ». În sprijinul acestei afirmații se aduce un singur exemplu: termenul *şarpantă* pentru înlocuirea căruia nu se face însă o propunere concretă, ci se menționează doar că « s-ar fi putut găsi » un echivalent romînesc. În schimb, prin exprimarea confuză din textul care urmează imediat după această afirmație, autorul lasă să se înțeleagă că tot Standardizarea poartă răspunderea şi pentru termenii *moignon*, *boaiou*, *soanior*, deşi nici unul din aceşti termeni nu figurează în vreun standard.

Termenul *poanson*, criticat în articol, a fost păstrat în standarde fiind introdus în limbă de zeci de ani, fără a se fi găsit un echivalent romînesc potrivit. El are un alt sens decît ştampilă sau marcă, iar poansonarea nu trebuie confundată cu ştampilarea sau marcarea.

Părăsirea termenului *ghivent* şi folosirea exclusivă a termenului *filet* are următoarea justificare:

Atît termenul *filet* cît şi *ghivent* (sau *ghevind*) sînt de origine străină. Între aceşti doi termeni, *filet* prezintă următoarele avantaje: are o singură formă, este adoptat de mulți ani în literatura tehnică, inclusiv în « Lexiconul tehnic romîn », în manualele didactice şi din ce în ce mai mult şi în uzine şi permite formarea cuvintelor derivate *a fileta*, *filieră*, care sînt introduşi de mult în limbă ca termeni unici, chiar în uzinele în care se mai spune *ghivent*.

BDD-A10232 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:02 UTC)

Standardizarea a găsit termenul tehnic *filet* gata întrodus şi nici nu a avut de discutat eventualitatea de a se adopta *ghivent* (sau *ghevind*). Într-adevăr, perioada elaborării standardelor pentru filete, în tot cursul anchetelor şi pînă la aprobare, nici unul dintre sutele de tehnicieni care au lucrat în colective nu a cerut să se adopte termenul *ghivent* sau *ghevind*.

De aceea nu corespunde realităţii afirmaţia că « Comisia de standardizare dă o adevărată bătălie, folosindu-se de autoritatea ei, ca să scoată din circulaţie termenul *ghivent*, de vreme ce nimeni nu a cerut Comisiei folosirea acestuia. Institutul de lingvistică însuşi, participînd prin delegaţii săi la lucrările colectivelor de elaborare a standardului de terminologie a filetelor şi răspunzînd ulterior în scris la o anchetă în legătură cu acelaşi standard, nu a ridicat nici o obiecţie în privinţa termenului *filet*.

Folosirea paralelă a termenului *filet* şi *ghivent* nici nu a putut intra în consideraţie, tinzîndu-se la păstrarea unui singur termen pentru o anumită noţiune, aşa cum ne învaţă acad. Terpigorev.

Nu vedem deci pe ce se întemeiază afirmaţia că s-a adoptat termenul *filet* numai « pentru că aşa se spune în franţuzeşte ». Autorul nu arată de asemenea care sînt « autorii buni » care întrebuinţează termenul *ghivent* şi nici măcar dacă ei sînt autori de manuale tehnice.

De aceea, nu sîntem de acord cu autorul articolului, că adoptarea cuvîntului *filet* şi părăsirea cuvîntului *ghivent* ar constitui o greşeală.

În legătură cu unii termeni de origine străină utilizaţi în marină şi care sînt folosiţi în standarde, menţionăm că reprezentanţii Ministerului Forţelor Armate s-au opus categoric la orice modificare care ar fi condus la schimbări în regulamentele marinei civile şi militare, sau în sonoritatea cuvintelor folosite în comandă (ramă, prova, pupa). Standardizarea « cu toată autoritatea sa » nu a putut să impună, în domeniul naval, nici măcar pentru termenii *vinci* şi *macara* acelaşi înţeles pe care îl au aceşti termeni în toate celelalte domenii ale tehnicii.

În legătură cu termenii *bec* şi *lampă electrică* dezvoltarea tehnicii iluminatului electric a impus, în toate limbile, adoptarea sau crearea de noi termeni pentru a reprezenta noile noţiuni, pe lîngă necesitatea de precizare şi eventual de modificare a sensului termenilor existenţi în scopul sistematizării terminologiei întregului domeniu.

Astfel, în domeniul iluminatului electric, pentru noţiunea de *izvor de lumină primar* — oricare a fost termenul folosit iniţial — în limbile rusă, franceză, germană etc. se foloseşte astăzi termenul de *lampă electrică*.

Pentru sistematizarea domeniului, a fost nevoie şi la noi să se găsească un termen mai propriu decît termenul *bec*.

În cadrul raporturilor de colaborare dintre Academia R.P.R. şi Comisia de standardizare, la începutul anului 1952, Standardizarea a cerut Institutului de lingvistică să-şi dea avizul asupra menţinerii termenului *bec* sau a adoptării

BDD-A10232 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:02 UTC)

termenului *lampă electrică*. Răspunsul Institutului de lingvistică a fost categoric: «să se întrebuinţeze numai lampă electrică», termen pe care Standardizarea l-a adoptat.

În primăvara anului 1953, ivindu-se din nou discuţii în legătură cu termenii *bec* şi *lampă electrică* cu ocazia elaborării standardului 3687—53 «Iluminatul electric», Comisia de standardizare s-a adresat Institutului de lingvistică cu rugămintea de a convoca un colectiv care să lămurească definitiv problema. Institutul de lingvistică a răspuns de data aceasta arătînd că termenul *bec* este mai potrivit decît *lampă electrică*, pe motivul că ultimul este folosit de specialişti, dar necunoscut marelui public. Pentru convocarea unui colectiv mai larg, scrisoarea Comisiei de standardizare a fost trimisă de Institutul de lingvistică Secţiei a VI-a a Academiei R.P.R. Colectivul s-a întrunit ulterior cu participarea Institutului de lingvistică.

În urma şedinţei acestui colectiv am primit, în august 1953, din partea secretariatului Academiei R.P.R. o comunicare asupra rezultatului discuţiilor purtate, prin care ni se recomandă:

«1. Adoptarea termenului *lampă*, pentru ansamblul constructiv care constituie un izvor de lumină primar avînd ca scop iluminatul, şi a expresiei *lampă electrică* în loc de *bec electric* pentru denumirea unui izvor primar de lumină, în care energia electrică este transformată (parţial) în energie luminoasă.

2. Adoptarea termenului *corp de iluminat electric* pentru dispozitivul electric în care se montează una sau mai multe lămpi electrice, cu scopul principal de a se redistribui fluxul luminos, emis de aceste lămpi, pentru a se obţine o anumită iluminare».

În continuare, trebuie să mai arătăm că termenul *bec electric* nu a fost scos complet din vocabularul tehnic. El a fost menţinut cu înţelesul restrîns de *lampă electrică cu incandescenţă, cu un singur soclu*, adică tocmai cu sensul cunoscut de marele public, alături de termenul *sofit* al cărui înţeles este de *lampă electrică cu incandescenţă cu două socluri*.

Cu aceasta socotim lămurită problema termenului *bec*, atît din puct de vedere tehnic cît şi lingvistic, problemă care a fost privită simplist în articolul menţionat.

Din cele arătate mai sus rezultă că Comisia de standardizare s-a străduit să elimine cît mai multe cuvinte străine inutile din terminologia tehnică şi nicidecum să introducă un «val de cuvinte străine inutile» în textul standardelor, aşa cum se afirmă în articolul menţionat.

În toată munca sa, Comisia de standardizare acordă o deosebită atenţie terminologiei. Dovadă sînt cele peste 40 de standarde speciale de terminologie aprobate, precum şi locul important care se acordă problemei terminologiei în discutarea tuturor celorlalte standarde.

Noi nu subapreciem dificultăţile pe care le prezintă problemele terminologiei tehnice şi frămîntăm aceste probleme. De aceea, sub aspectul lingvis-

BDD-A10232 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:02 UTC)

tic, am consultat de nenumărate ori şi continuăm să consultăm Institu de lingvistică.

Trebuie să constatăm însă că, din vina ambelor părţi, această legăt nu a fost destul de organizată.

Înţelegem să îmbunătăţim această legătură în viitor, dîndu-i o formă r organizată decît în trecut şi aplicînd experienţa sovietică, care ne-a fost făc cunoscută prin articolul acad. Terpigorev.

Pe aceeaşi linie de colaborare cu instituţiile de specialitate, Comisia standardizare participă prin delegaţi permanenţi la lucrările Colectivului terminologie tehnică de pe lîngă Secţia de ştiinţe tehnice şi chimice a Acade R.P.R.

BDD-A10232 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:02 UTC)